

Titel: Fortegnelsen over Trykkefrihedens Skrifter III, stk. 14

Citation: "Fortegnelsen over Trykkefrihedens Skrifter III, stk. 14", i *Luxdorphs samling af trykkefrihedens skrifter 1770-1773: Fortegnelsen bind 3, Fortegnelse paa alle de Skrifter som siden Trykfriheden ere udkomne, stk. 1-27, anm. nr. 1-272, dækkende 14.09.72-14.09.73 [stk. 2-27 ikke averteret i Adresseavisen]*, Gyldendal, 1773, s. 1. Onlineudgave fra Trykkefrihedens Skrifter: https://tekster.kb.dk/catalog/tfs-texts-4_003-shoot-workid4_003_014/facsimile.pdf (tilgået 25. april 2024)

Anvendt udgave: Luxdorphs samling af trykkefrihedens skrifter 1770-1773: Fortegnelsen bind 3, Fortegnelse paa alle de Skrifter som siden Trykfriheden ere udkomne, stk. 1-27, anm. nr. 1-272, dækkende 14.09.72-14.09.73 [stk. 2-27 ikke averteret i Adresseavisen]

Ophavsret: Materialet er fri af ophavsret. Du kan kopiere, ændre, distribuere eller fremføre værket, også til kommercielle formål, uden at bede om tilladelse.

[Læs Public Domain-erklæringen](#)

Kritisk Fortegnelse
over alle udkomne

Skrifter,

siden

Trykfrigheden.

Tredie Aargang, 14. Stykke.

No. 81.

Underretning om det til gamle Soldaters, Soldater-Enkers, samt Faders- og Moder-lose Soldaters-Værns Pleje og Opdragelse allernaadigst oprettede Christians Pleje-Huus i Kiøbenhavn, hvorved Stiftelsens Bygninger, og deres Indretninger i sex Kaabere forestilles. — Kiøbenhavn trykt hos Brødrene Berling. 1773. Og selges i den Mummske Boglade paa Børsen for 8 Mk. Stor 12 Ark i 4. foruden 2 Tabeller.

Da der i høystsalig Kong Friderich den Femtes Tid skulde foretages en Hoved-Fortegnelse
3die Aargang. D an

andring i Krigshærens Indretning, blev tillige i Sammenhæng med det øvrige tænkt paa en Anstalt til gamle Soldaters og deres efterladte trængende Familiers Underholdning, og blev da Planen til denne Stiftelse, som da skulde kaldes **Friederichs Plenehuus**, af allerhøystbemældte Konge approberet den 15 May 1765. Denne Plan eller Forestilling, som i det væsentlige endnu tiener til Grundlov, findes her indrykket i det tydske Sprog, i hvilket den var forfattet.

Efterretningen i sig selv handler i 10 S. om Bygningen og dens Indretninger, om de indkomne Personers Af- og Tilgangs Forhold, Ordenen ved Personers Indtagelse, den daglige Skik og Orden, Forplejningen, Børnens Opdragelse, Bindskibeligheds Indledning, den heele aarlige Beføstning, indløbne milde Gaver, og om Betienterne.

Bygningerne bleve færdige i Aaret 1769, og have tilligemed det første Indkøb kostet 49970 Rdr. 6 Sk. I de 7 Aar fra 12 Septemb. 1765. til 30 Sept. 1772 ere i Stiftelsen modtagne af begge Kien i alt 1271 Personer fra $\frac{1}{4}$ til 97 Aar gamle, deraf ere 373 døde, og 414 udgangne, iblant disse

ere af Drengene komne 45 til deres Bø-
ner, 8 til Kongens Tjeneste, 31 til Hand-
verkerne og 4 undvigte. Enhver indkom-
mende faaer sit Nummer, og en Bog, hvori
antegnes hans medbragte Sager, og hvad
han siden faaer af Stiftelsen, paa hvilket alt
sættes Stiftelsens Stempel og Personens Num-
mer. De 4 Classer nemlig Mænd, Koner,
Drenge og Piger har hver sine adskilte Væ-
relser, ligeledes er og Sygehuset afdeelt.
Til Spisning ringes ved visse Klokkeslet.
Krigs-Disciplin iagttages, saavidt mueligt, især
i Henseende til Drengene, og et hvert Ar-
bejde har sin bestemte Tid. De gamle twin-
ges ikke til Arbejde, men opmuntres ved
Douceurer, ligesom og de Drenge der staae
i Værelse ved Linnedværelset. Lemmerne tillades
almindelig at gaae ud hverdags og Son-
dags Eftermiddage, og ellers maae de mæ-
de sig. En aaben Boed er anlagt i Stif-
telsen, hvor for dens Regning udsælges de
mest brugelige Vare, endog Caffe. Med
Klædningen bruges al Sparsommelighed lige-
som i en stor Familie, og et Stykke om-
giøres fra et til andet, saalænge det duer til
noget. De, som kan fortiene sig selv noget
smukkere, har Lov at bære det. Spisnin-
gen til alle Lemmerne har i de 7 Aar fo-
stet

ster 1676r Rdlr, og Klædningen 4125 Rdlr; af den første Sum kommer ikke fuldt 3 Sk. og af den sidste ikke fuld 1 Sk. paa hver Person daglig. Foruden Mad og Klæder faaer hvert vorent Menneske 1 Sk. om Dagen til frit Brug. Ved Børnenes Opdragelse sees paa at skaffe dem de efter deres Stand og Bestemmelse fornødne Kundskaber, og at lære dem Orden, Reenlighed og Bindskibeligbed. Drengene oplæres ved Linvæveriet, eller vælge selv et andet Haandverk, hvortil de først anføres her, og siden sættes i lære hos Mestere. Der foretages ellers jævnlig Militære Øvelser med dem, og de maae efter Tour og Orden giøre adskillig Tjeneste i Stiftelsen. Foruden deres daglige Leese-Timer forundes Børnene et par gange om Aaret en Dag til at forlyste sig med Dans og Leeg.

Den Bindskibeligbed, som ved denne Stiftelse er sat i Drift, er meget merkvaerdig. Linvæveriet er det fornemste deraf. For at sætte dette i ret Gang blev 1771 Soldater-Koner af Garnisonen og andre ved en Bekjendtgjørelse indbudne at modtage Spind for Betalning af Stiftelsen, som endog forsynede de Manglende med Kofke. Dette
hav

havde den Virkning, at henimod 1000 Spindere af Soldater-Koner og Børn, Matros-Koner og siden andre have af og til havt Arbejde for Stiftelsen, hvor nu 29 Børn ere i Gang, 16 til 18 Drengene have lært at væve, 30 til 40 Drengene ere satte til at spole, og 2 Soldater forestaae Værkstederne som Mester-Svenne. Fra 1768 af er her forfærdiget 75032 Allen Lærreder af alle Slags, foruden 1332 Allen uldne Tøyer, 2466 Par Strømper og meget andet Arbejde. — Saa-danne Gode Efterretninger om offentlige Stiftelser kan ikke andet end være behagelig for det almindelige.

No. 82.

Commando-Ordene, som efter Kongelig allernaadigst Befaling er anordnet, at skal bruges og commanderes efter ved den Kongelige Danske Armee. Kiøbh. 1772. Trykt hos Nicolaus Christian Høpfner.

No. 83.

En Dansk Patriots Betænkning over de ved Trykken udgivne Commando-Ord for den Kongelige Danske Armee. — Viborg trykt paa Forfatterens Bekostning. 1773. Stor 2 $\frac{1}{2}$ Ark i stor 8. Faaes i No. 8. paa Børsen bestet for 12 Sk.

D 3

For:

Forfatteren af denne Betænkning igien-
driver først tvende Grunde, som angives for
at Krigshæren skulde commanderes paa tydsk.
Den første er den besynderligste "Vi have,"
heder det, "saa mange fremmede det er Tyd-"
"ske Officierer i Tienesten. Det vilde fal-"
"de disse tungt at lære det Danske." For-
fatteren lader sig nøye med at kalde denne
Grund svag, vi havde maaffoe faldet paa at
kalde den urimelig eller utaalelig. — Han
fastsætter derpaa, hvad Egenskaber Comman-
do-Ord i Almindelighed bør have: De maae
være korte, lette i Udtalen og have en
god Klang. Efter disse Grundregler igien-
nemgaaer han de nye Comando-Ord, og hans
Forandringer forekommer os som oftest at væ-
re vel trufne. Ikke sjælden blive de nye
Comando-Ord endog kortere end de tydske.
Nogle saa Stæder synes han at giøre usor-
neden Vold paa Sproget; men undertiden
naaer han just sin Hensigt ved at sætte go-
de Danske Ord i Stæden for slette s. f. E.
Rad i Stæden for Geled. — Som en af
Hovedfeilene i den forrige Oversættelse anmær-
kes S. 14, at der ikke giøres Forskiel paa:
Svinger og Bender. — Havde man lagt
Mærke til at Forwärts og Rückwärts
heder paa Dansk: Fremad og Tilbage;
men

men ikke Fortil og Bagtil, saa var der ikke blevet Anledning til den Skiemt, som tales om S. 22.

At det første Forsøg til Danske Commando-Oed skulde være aldeles usforbedeligt, var ikke at vente; de thdske have jo maattet taale mere end een Forandring.

No. 84.

Priis-Skrift om Folkemængden i Bondestanden, ved N. E. Claussen, Sognepræst til Brande i Niber Stift. — Omnia nunc obstant, sed post mea fata videbis, me successuris consuluisse bene. — Kbhvn, trykt hos N. Møller, Kongl. Hof-Bogtrykker. 1772.

Denne Afhandling har to Afdelinger; I den første opregnes 27 Forhindringer, som standse Folkemængdens Formeereelse i Bondestanden. Og hvo tvivler vel om at finde her: Store Bøndergaarde, Hovedgaarde, Hovverie, Mangel af Frihed og Eiendom o. s. s. Men vi have især lagt Mærke til nogle, som ikke ellers ere saa meget omtalte af andre. Hertil hører det Fors. siger om Landeveienes flette Tilstand, om Overdaadighed i Bondestan-

standen, om Tobaks- og Brændeviins-Forpagtningen. Den anden Deel af Skriftet handler om Hindringernes Høvelse.

Dette Præis-skrift er mindre udførligt og tillige mindre ordentligt, end Hr. Westenhølskes (See No. 35.), dog har det endeel gode Anmærkninger, som savnes i hiint, men det har og en Mængde urigtige og uoverlagte Tanker. En Feil, som begge Forfattere synes i nogen Maade at have tilfælles, er den, at de have betragtet mange Ting alene efter deres Indsigt paa Bondestandens Folkemængde, uden at overse tillige deres øvrige Sammenhæng med Staten og dens Indretninger. Saaledes regner Hr. E. S. 14. Præstegaardene iblant denne Folkemængdes Hindringer. Noget nær kunde han paa samme Grunde regnet herhen næsten alle de andre Stænders Levebrød; thi deraf kunde uden Tvivl mange Bønder leve med dem, naar de alle vare Bønder, og især usle Bønder. Vi begribe ikke, hvorledes Forfatteren S. 42. kan paastaa: at Landvæsenet skylder Hovedsag. Den Taknemmelighed for det meget Gode, Hans Majestæt med Høilovlige Forfædre har foranstaltet til dets Opkomst; eller at Bondestanden har at takke denne Bøe for det,
Ache-

Mchenwall tilstaaer, at ingen Regiering har bedre anvendt sin Enevoldsmagt til sine Landes Opkomst, end den Daaske. Vi tænke, og saa tænke vel alle fornuftige Mennesker, at Landvæsnet forbedres, fordi vi have viise og gode Regenter, men ikke fordi disse resideere i Kiøbenhavn. — Skulde vi igiennemgaae alle de Sætninger, om hvilke vi ere uenige med Forfatteren, maatte vi skrive en Afhandling ligesaa stor, som hans. Vi vil derfor alene anføre nogle, hvis Urigtighed falder temmelig aabenbar i Sineue. Saaledes heder det S. 11. at Bondestanden bør betragtes, som en Planteskole, hvorfra den idelige Afgang i andre Stænder skal erstattes. — At den maatte være daarlig, som engang vilde foreslaae Midler, til at læge Hovedstadens Hppighed. S. 72. at Hoved-Marsagen til vore Fabrikers og Manufakturers flutte Fremgang er Mangel paa saadanne Folk, som trænge til smaa Fortienester. S. 98. at Overdaadighed i Bondestanden skulde ved Forbud affattes, men Tilladelse at flæde sig overdaadig skulde tillige være et Vidnesbyrd om sande Fortienester. S. 101. at et Par Stude til Aosingens Drift koste inter at holde o. s. m. — Forfatterens overdreue Beregninger, de prægtige Indretninger, han sees

forud paa Kjøbstad-Markerne (S. 66 og 67.) og saadant mere vil uden Tvivl (at jeg skal bruge hans egne Ord) ansees som Frugter af en patriotisk Indbildningskraft. — At Hr. El. ikke tager i Betænkning at skrive, og denmme afgjørende om Materier, i hvilke han er ganske ukundig, kan sees af det, han S. 86. o. s. snakker om den Norske Odels-Ret, hvilken han roser over al Maade, og vil have indført i Danmark. Han giver ingen Forskiel imellem Odels- og Nafædes-Ret. Han kalder dem Leilændinger, som eie sine Gaarde uden at have Odels dertil. Han siger at Odels-Retten har sat Grændser for Skovhugsten o. m. — Med saadan Kundskab om denne Sag drister han sig til at beskylde alle dem for Uvidenhed og Mangel af Indsigt, som har noget mod Odels-Retten at erindre; og forstærker, at fast alle af denne Ret flydende Ulemper ere ved 2 alleen. Forordninger hemmede.

Forfatterens Skrivemaade er fuld af Billeder og Lignelser, som ofte ere vel træfne og behagelige. Det værste er, at de iblant staae i Steden for Beviis, og da ere de i saadanne Materier, der udfordre Noiagtighed og grundige Undersøgninger, uden Tvivl mere

mere skikkede til at forblinde Læseren, end til at opløse ham.

No. 85.

Prædikener over adskillige af de forordnede **Texter**, holdne af Herman Treschow Professor Theologie ved Kiøbenhavns Universitet. Kiøb. 1773. Paa Goldendals Forlag, og findes hos hannem tilkøbs for 2 Mk. 8 Sk. Stor 11 Mk Med. 8.

I Forerindringen til Læseren udbreder Forfatteren sig over de Egenskaber en Præken bør have. Mange vidseværdige Anmærkninger, som vi enffede de fleeste af voro, endog ganske Prædikantere vilde føre sig til Nytte, giver Hr. Professoren i Fortalen. Disse Prækener ere 8 i Tallet. Omvendt kiønt Forfatteren af den ham egne Beskedenhed ei selv vil tilstaae at de kan være Menstre for andre, saa tør vi uden Redme paastaae, at de fortiene Rang med de saae Danske Prækener, som med Sikkerhed kan anpriser især den studerende Ungdom til en nepagtig Efterlignelse. Sid dog here indsigtsfulde Mænd af Forfatterens gode Smag vilde foreene deres Flid, for at udarbeide gudelige Læser over Søndags- og Fest-Texterne, som kunde hemme for

for den store Oversømmelse af Postiller, Tydske land længe nok har straffet os og vore Præster med; ja endog vore egne have paa en kort Tid ei taget i Betænkning at forøge deres Tal! Derved vilde Religionens dyrebare Sandheder hastigere udbrede sig iblant Mængden, end ved Prækener, hvor gemeene Tanker, vittige Indfald og figurlige Udtryk kappes om Fortrinet med hinanden. Indgangen udmærker sig ved en behagelig Korthed, som ganske vist vil misbage dem, som ere vante til at tage et Sprog, inddeele det, og udbrede sig over det, næsten saa vidtseftig, som over Textens Forklaring, saa Tilhøreren faar 2 Prækener i Stedet for een. Overgangen fra Indgangen, til Textens Afhandling er ikke usædvanlig og hovedsagds, men naturlig. Inddeelingene ere lette og fattelige, Stilen jevn og flydende, Tankerne ædle, ugemeene og ordentlig sammenfædede. Een Erindring kunde man vel vove at giere mod Forfatterens alt for stærke Drift til at opdyngge Sprog paa Sprog, endog der, hvor de egentlig ikke skal gielde som Beviissteder. Men da Forf. i Fortællingen har paataget sig at forsvare denne Frihed, saa kan vi henvise vore Læsere til hans Forsvar. Os synes dog, at Læsere havde været

været bedre tiemt med, ifald de Skriftsteder, der kunns bevise, at et og andet Udtryk staaer i Biblen, enten vare indhegnede eller flyttede ned under Siden for ikke at opholde og standse Læseren i at gaae fort. Ei at tale om, at saadan en Mængde Bibelske og uegentlige Udtryk ofte trænge til Forklaring. Og hvor let for den høiarverdige Hr. Forf., saa vel dreven en Mand i den bibelske Sprogkyndighed, at foreene egentlige og uegentlige Talemaader med hinanden, saa ofte det behøves. Anvendelsen, Hr. Professorens gjør, er naturlig, indtrængende og rørende. Kort: En stille og roelig Betsalighed, som bestaamer de fleeste Prædikanteres larmende Snakfornhed, hersker overalt i disse meere end engang læseværdige Præfener.

No. 86.

Pharmacopœa Danica, Regia autoritate a Collegio Medico hauniensi conscripta. — Hauniæ. apud Heineck & Faber, Bibliopolas. Typis Nicolai Möller, Aulæ Typographi. 1772. Stor 1 Alphab. 20 Urf i Red. 4to. Koster 1 Rd. 4 Mk.

No. 87.

No. 87.
Taxa, seu pretium tam simplicium quam compositorum juxta Pharmacopæam Danicam. — Medicinal-Taxt, hvorefter Apothekerne i Danmark og Norge skal sælge de i Pharmacopæa Danica fortegnede Simplicia og Composita. Efter Kongelig Befaling forfattet af det Kongelige Collegio Medico i Kjøbenhavn. — Hauniæ, Typis N. Mölleri, Aulæ Typographi. 1772. Stor 9 Ark i Med. 4.

No. 88.
Taxa &c. — Medicinal-Taxe, nach welcher die Apotheker in den Herzogthümern Schleswig und Holstein Königlichen Antheils und den Grafschaften Oldenburg und Delmenhorst die in der Pharmacopæa Danica verzeichnete Simplicia und Composita verkaufen sollen. Auf Königlichem Befehl von dem Königl. Collegio Medico zu Copenhagen verfasst. — Hauniæ 1772 ic. Stor 7½ Ark i Med. 4. Hver af disse Taxter koster 2 Mk.

Denne længe forventede Pharmacopæe med de dertil hørende Taxter er allerede saabe-

bekjendt, at en omstændelig Anmædelse fra os vilde nu være overflødig. Vi lade os derfor nøie med alene at anføre Titelerne, og sige: at Pharmacopæen har tvende Deele, hvoraf den første indeholder den Pharmaceutiske Materie, og den anden de sammensatte og tillavede Lægemidler. Deraa følger 3de Register, et latinsk, et dansk og et tydsk.

Larterne ere indrettede efter det latinske Alphabet. Paa nogle Sager, som ere betegnede med en Stjerne, skal Priserne aarlig nøiere bestemmes, eftersom de stige, eller falde i Handelen. Dem, som ere anførte med cursiv Stiil, ere Apothekerne uden for Kiøbenhavn ikke forbundne at holde færdige, uden det af Vedkommende forlanges. Priserne ere i Almindelighed meget høiere i Lartern for Danmark og Norge, end i den for de tydske Provinser.

No. 89.

Instrux, eller Bye-Lov for Rebsvindinge Bye, Juulshous Gods. Indrettet efter samme Byes Omstændigheder af Eieren, Friderich Bagger, Kongel. Majest. Kammerraad. — Odense, 1773. Trykt i det Kgl. privil. Adresse-Contoirs Bogtrykkerie. Stor 2 $\frac{1}{4}$ Ark 8. Paa Vers, i No. 8. for 8 s.
Om

Om denne Bye-Lov kan ikke dømmes retskaffen uden en usiagtig Kundskab om Stedet, den er indrettet for. Stilen er ikke aldeles jevn, og har nogle Stæder en affecteret Lighed med den Danske Lov. Vi finde ellers iblant andet den 19 Art. i det sidste Capitel mærkelig, og værd at efterfølge paa flere Stæder.

No. 90.

Lovtale over den Danske Konge Erik Eies god. — Kiøbenhavn 1773. — Trykt og findes tilkiøbs hos August Fried. Stein, boende i Skidenstrædet No. 171. for 6 Sk. Stor 2 Ark i 8.

Denne Tale lader sig ganske vel læse, men den mangler alt for meget til at fortjene Navn af en god Lovtale.

Trykfeil i 11te Stykke.

S. 169. Lin. 22. isteden for antalina, skal læses: antascalina.
— 171. — 11. — den Omstændighed, — de Omstændigheder.
— — 22. — Historier, — Eggdoms-Historier.
